

84. Çok dillilik ve çeviri: Görsel-işitsel ürünlerin kültürlerarası çevirisi odağında bir araştırma

Ayşe Şirin OKYAYUZ¹

APA: Okyayuz, A. Ş. (2022). Çok dillilik ve çeviri: Görsel-işitsel ürünlerin kültürlerarası çevirisi odağında bir araştırma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 1304-1320. DOI: 10.29000/rumelide.1192530.

Öz

Çok dillilik ve görsel-işitsel çeviri konularını bileştiren çalışmada iki temel amaç güdülmüştür. Birincisi çok dillilik olgusunun çeviride ve toplumlarda ve dolayısıyla da medya ürünlerinde artan yansıtımına dikkat çekmek. İkincisi, bu olgunun özellikle görsel-işitsel ürünlerde yansıtımının önemini ve zorluklarını vurgulamak. Çok dilliliğin ve çok kültürlülüğün özellikle de günümüz dünyasında ve iletişimde önemini vurgulayan giriş bölümünü takiben, çok dillilik, toplum ve görsel-işitsel çeviri bölümü altında kavramlar ve bu araştırmaya benzer çalışmaların neden gerekli olduğu anlatılmış ve farklı alan yazınlarına gönderme yaparak bir kuramsal çerçeve çizilmiştir. Bir sonraki bölümde makalenin analiz ve örnek bölümünde verilecek incelemeyi açıklamak ve bunun için artalan bilgisi oluşturmak için çok dilliliğin görsel-işitsel çeviri kapsamında tanımı, dublaj ve altyazı çevirisinde yansıtım konuları işlenmiştir. Yöntem bölümünde analizde incelenecek örneklerin neden seçildiği anlatılmış ve bu da araştırmanın kapsamı ve amacı ile bağlantılandırılmıştır. Örnekler ve analiz bölümü altında çok dillilik ve görsel-işitsel çeviride çok dillilik dört farklı altbaşlık altında incelenmiştir. Her bir örneğin sonunda da çevirmen seçimleri, eserin çeviri yönteminin ürünün alıcılarının algısını nasıl etkileyebileceği, özgün ürünün yaratım amacına uygunluğu gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Sonuç bölümünde, verilen kuramsal çerçeve, artalan bilgisi ve örnekler ve analizleri üzerinden giderek çok dilliliğin günümüzde görsel-işitsel ürünlerin yoğun bir unsuru haline geldiği ve bu amaçsal unsuru her zaman tam anlamıyla yansıtmak tatmin edici örneklerinin Türkçede henüz görülmediğinin altı çizilmiştir ve olası nedenleri örneklenmiştir. Ancak, görsel-işitsel ürünlerde çok dillilik unsuru giderek arttığı ve görsel-işitsel çeviri sektörlerinde üzerinde ivedilikle üzerinde durulması gereken bir konu olduğuna vurgu yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: çeviri, görsel-işitsel çeviri, çok dillilik, dil değişimleri, çağdaş görsel-işitsel ürünler

Multilingualism, communication and translation: An analysis of the crosscultural transfer of audiovisual products from a translation studies perspective

Abstract

The study combining concept and fields such as multilingualism and audiovisual translation, pursues two objectives. The first is to draw attention to the increasing reflection of multilingualism in translation, societies and media products. The second is to emphasize the importance of this in audiovisual media products. The introduction emphasizes the importance of multilingualism and multiculturalism and the concepts, we also explain why studies like this research are needed. A

¹ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim Tercümanlık ABD (Ankara, Türkiye), yener@bilkent.edu.tr., ORCID ID: 0000-0001-7512-2764 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 28.07.2022-kabul tarihi: 20.10.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1192530]

theoretical framework is drawn by referring to literature in the field. In the next section, the definition of multilingualism in audiovisual translation, (dubbing and subtitling) are discussed. In the method section, the selection of the samples examined are explained, and this is linked to the purpose of the research. Under the examples and analysis, multilingualism and audiovisual translation are examined under four subheadings. At the end of each example, issues such as translator choices, how this effects perception of the end-users and the suitability of the original product in line with its creative intent are emphasized. In conclusion, it is underlined that multilingualism has become a part of audiovisual products. However, there are not many satisfactory examples that reflect this purposive element in Turkish yet. Possible reasons are given. However, by underlining that multilingualism in audiovisual products is increasing it is emphasized that it is time for today's translators and sectors to produce certain policies, approaches and creative solutions in order to reflect this in translation. This is an issue that needs to be addressed urgently in the audiovisual translation sectors.

Keywords: translation studies, audiovisual translation, multilingualism, language varieties, dubbing, subtitling

1. Giriş

Görsel-işitsel ürünler, aslında tüm toplu medyadaki yapımlar, toplumdaki gerçekleri (kimi zaman kurgusal öğelerle de harmanlayarak) yansıtabilir, hatta bunların oluşumunu öngörebilir. Dünyada yaşanan büyük çaplı göçler, bunun etkilediğı kültürel ve politik gündemler, kültürel çeşitlilik ve etnik çoğulculuk hakkındaki gelişme ve tartışmalar, bunun akabinde ortaya çıkan yeni dil politikaları ve kültürel çalışmalar, çok dillilik gibi gerçekleri gündemimizde ön plana almıştır (Meylaerts 2006: 2-3).

Hatta, Birleşmiş Milletler (UNESCO Institute for Statistics, 2012, s.12) bu dünyada savaş, kültürel etkileşim ticaret ve göç gibi nedenlerle meydana gelen değışikliğin görsel-işitselin kurgusal dünyasına da artık aktardıklarını ifade etmiştir. Bu gerçeklerin yansıtımı da bir yandan küreselleşen dünyada çeviri ve çevirmen gereksinimine de dikkat çeken bir unsurdur. Ayrıca, ulusal sinemalar bazında düşünüldüğünde artık belli kesitler kendi dillerine ve dilsel gruplarına ait görsel-işitselleri, yani ulusal kimliklerini yansıtan görsel-işitseller de çekmeye başlamıştır

Günümüzde toplumlarımız artık çokkültürlü ve çok dilli hale gelmiş ve iletişim de çokmodlu, çok boyutlu bir hal almıştır. Çok dilli görsel-işitsel ürünlerin amaçlarından biri de aslında izleyiciye ürünü erişilebilir kılmak olmayabilir, ana karakterin yaşadığı dünyayı ve dil gerçekliğini aktarmak olarak da sayılabilir. Gündelik hayatta bu olgu uzun süredir varken görsel-işitsel ürünlerde yansıtımı ise oldukça yeni sayılabilir. Belli politik bakış açılarından kimi toplumlar veya hükümetler ulusal dillerin korunması ve görsel-işitselde yansıtılması konusunda hassasiyetler sergileyebilmektedir. Öte yandan ticari açıdan da bir görsel-işitsel in tek dilde çekilmesi hem dağıtımını hem de yurt dışında çevirisini ve başarısını olumlu da etkileyebilir (Jackel, 2001, s.74). Diğer yandan yapımcı ve yönetmenlerin çok dilliliğe doğru meyletmesinin bir nedeni de uluslararası ortak finanse edilen yapımlardır, uluslararası kurumların ya da prodüksiyon şirketlerinin desteğini alan birkaç ülkede çekilen görsel-işitsel ürünler giderek yaygınlaşmaktadır (Diaz-Cintas 2011, s.218). Çok dilli görsel-işitsel ürünler küresel pazarda çok daha geniş kitlelere (çeviri aracılığıyla) ulaşmakta bu da doğal olarak bu görsel-işitsel ürünlerin çevirileri konusunda araştırma gerektirmektedir. Bilgilenmenin ve bilgiyi saklamanın başladığı, anlamının kayıtlı hale geldiğı zamandan beri kullanılan sözlükler, insanların vazgeçilmez eserleri arasında gelir. Hayatta anlamlandırma ve yapılandırma değıştikçe sözlüklerde görünen anlam ve yapı da değışir. Böylece güncel

kalma, ama önceli de unutmama düşüncesi kendisini sözlüklerde gösterir. Bu çalışmada sözlüklerde güncelden önce işaret veren genel Türkçe sözlükler ele alınmıştır.

2. Çok dillilik, toplum ve görsel-işitsel çeviri

Yukarıda belirtilen açıklamalar çerçevesinde, özellikle çeviribilim, kültürbilim ve iletişim alan yazınında bu konudaki çalışma sayısı henüz tatmin edici değildir; gerçi bir çalışma alanı olarak giderek (Türkiye’de ve Türkçede bile) yaygınlaştığının bir kanıtını olarak Kıran’ın (2020, ss. 110-125) ustaca kaleme aldığı makalesinden söz edilebilir.

Günümüzde giderek artan bir oranda görsel-işitsel ürünler çok dilli bir aktarımla sunulmaktadır. Bu aslında geçmişte örnekleri olan, ama fazlaca da görülmeyen bir olgudur. Heiss’a (2004) göre çok dilli görsel-işitsel ürün yapımı 1980-1990’larda yükselmiştir. Naficy (2009) artık çok dilliliğin eskiden daha sanatsal nitelikli görsel-işitsel ürünlerde kullanıldığını, ancak günümüzde yüksek gişe yapan görsel-işitsel ürünlerin ve televizyonun da bu unsuru yansıttığının altını çizer. Gerçi geçmişten günümüze hem ulusal sinemalarda hem de uluslararası pazarlara hitap eden birçok görsel-işitsel ürün çekilmiştir. Serban (2012, s. 42-43) bu konudaki makalesinde hem eski hem de yeni onlarca örnek verir. Hollywood görsel-işitsel ürünleri arasından aksiyon, tarihi dram, romantik komedi ve benzeri türlerde çok dilli görsel-işitsel ürünler de bulunmaktadır (bkz. Bleichenbacher, 2008)

Çokdilliliğin görsel-işitsel ürünlerde yansıtımı aslında mecazi bir anlamda bir ‘diğerini’ temsil aracı halini de alabilir (Pivato, 1994) özellikle de karakterler bir dilden bir diğerine geçiş yaparak konuşuyorlarsa (Milroy ve Muysken, 1995). Bir bakış açısından çok dilliliğin hem anlatımsal hem de anlamlayıcı bir işlevi olduğu söylenebilir Tabii burada bir parantez açıp sırf görsel-işitsel ürüne renk veya komik bir unsur katmak için birkaç repliğin yabancı bir dilde verildiği görsel-işitsel ürünlerden söz edilmediğini de vurgulamak gerekir. Genelde böyle durumlarda diyaloglara birkaç yabancı sözcük eklenmiştir ve klişe durumlarda kullanılır. İzleyenlerin ise hikâyeye takip etmek için bu replikleri anlaması önemli değildir, kurguya bir katkıları yoktur.

Abend-David (2014, s. 25) bu çok dilliliğin yansıtılmasını, aynen belli karakterlerin fiziksel görünümü, giyimleri, beden dilleri ve tepkileri gibi görsel, işitsel, dil dışı unsurların da görsel-işitsel ürünleri anlamlandırdığının altını çizer.

Yönetmenler ve yazarlar artık günümüz toplumlarındaki bu dil çeşitliliğini yansıtmak için özen göstermektedirler; bunun ürünün inandırıcı ve bütünlüklü kaldığını ileri sürer.

3. Çok dilliliğin görsel-işitsel çeviri kapsamında tanımı, dublaj ve altyazı çevirisinde yansıtımı

Bu bağlamda sorulması gereken soru bu çok dilli görsel-işitsel ürünler başka dilleri çevrildiğinde erek sürümlerde (çevrilen görsel-işitsel ürünlerde de) çok dilliliğin korunup korunmadığıdır. Eğer, çok dillilik aktarılmadıysa veya bir şekilde silindiyse ve ikame edildiyse bu durumlarda yaratım amaçlarının (çok dilliliğin filmde yer almasının) bir şekilde manipüle edildiğini veya ideolojik veya teknik nedenlerle bunun gerçekleştiğini iddia edebilir miyiz?

Ancak, yukarıda sözü edilen konuya geçiş yapmadan ilk önce çeviri çalışmalarında konunun nasıl ele alındığına bakmak yerine olacaktır. Çeviri çalışmaları içinde çok dilli görsel-işitsel ürünün birçok tanımı yapılmış ve konu tartışılmıştır. Bu makalenin amacına uygun olarak ‘çok dilliliğin’ resmi dilleri, ağız ve

lehçeleri, toplumsal kesitlere özgü dil değişimleri, karma dil ve hatta uydurulmuş dilleri de kapsadığı tanımını kullanacağız (Delbastita, 2009). Wahl (2005) ise çok sesliliğin var olduğu görsel-işitsel yapımlar için 'poliglot' (birçok dilli kapsayan) görsel-işitsel ürünler üst terimini kullanmayı tercih eder.

Baldo (2009) çok dillilik ve görsel-işitsel çeviri konusunda yaptığı çalışmada yalnızca dillerarası geçişlerin değil, kimi zaman yerel şivelerin, ağızların ve farklı dil değişimlerinin de karakterlerin ruh halini, kimliğini ve benzerini yansıttığını ileri sürer. Herkes bir şiveyle ve bir dil değişimini kullanarak konuşur. Kimi zaman bu söz konusu dilin ölçünlü kullanımınıdır kimi zaman da değildir. Bir karakterin nasıl konuştuğu izleyicilere, ait oldukları sosyal sınıfı, ne tür bir eğitim aldıklarını ve benzeri birçok bilgiyi iletebilir. Ancak, görsel-işitsel ürünlerde (veya çevirilerinde) doğal konuşma dili yansıtılmaya özen gösterilse de aslında duyduğumuz doğal konuşma dili değil bu dile benzeşen unsurları barındıran bir görsel-işitsel ürün dilidir. Doğal konuşmadan esinlenilmiştir. Belirli klişe doğal dil özellikleri taklit edilerek karakterler hakkında ve davranışları hakkında anlamlar oluşturmak mümkündür (Casey ve diğerleri, 2002; Wilson ve diğerleri, 2003) Ama amaçsaldır, görsel-işitsel ürünün anlatısını destekler niteliktedir. Dil değişimleri kullanıldığında bile bunların anlaşılır olmasına genelde (yaratım amacının bu olmadığı durumlar hariç) hedeflenir (bkz. Taylor, 2006, s.38).

Genel olarak (bkz. Hayes 2021, s. 3) büyük üretim şirketleri ve platformlar da çevimene görsel-işitsel ürünün yaratım amacını saptamak ve aynı amaçla çeviriyi aktarmak, belli çeviri zorluklarının üstesinden gelmek için de yaratıcı çözümler bulmaktan söz ederler. Bu çok basit gibi görünen ama özünde çok ama çok zor bir edimdir.

Çok dilli görsel-işitsel ürünleri yaratıldığı dilin ve kültürün yabancı olan izleyiciler için anlaşılır kılmak için yapım aşamasında karar verilen bir alternatif görsel-işitsel üründe 'çevirmen' rolünü üstlenecek bir profesyonel veya herhangi bir karakterin kurguya dahil edilmesidir (bkz. Hatim ve Mason, 2000, ss. 433-434). Ancak, bu uygulama konumuz kapsamı dışındadır.

Ayrıca, altını çizmek gereken bir nokta da görsel-işitsel çeviri söz konusu olduğu durumlarda yazında olduğu gibi dipnotlar düşülmesi veya bir lehçe veya ağız kullanımı ile ilgili metne bir açıklama girilmesi de söz konusu değildir. Altyazılar söz konusu olduğunda ise dil değişimlerinin farklı yazımlarla verilmesi ancak izleyicinin/okurun ürünü anlamasını zorlaştıracak veya engelleyecek bir unsur haline gelir (bkz. Rittmayer, 2009).

Çeviribilim alanında çok dillilik ve görsel-işitsel çeviri konusundaki bazı çalışmalar bu tür ürünlerin varlığına ve çevrildiklerine odaklanmıştır (bkz. Cronin, 2009), bazılarıysa çok dilliliğin görsel-işitsel ürünlerde kullanım amaçlarına odaklanmıştır (bkz. (Martínez-Sierra, Martí-Ferriol, de Higes- Andino, Prats-Rodríguez, & Chaume, 2010; O'Sullivan, 2011) ya da estetik amaçlarına odaklanmıştır (bkz. Şerban, 2012). Ayrıca, çok dilli görsel-işitsel ürünler bazında dublaj ve altyazı türlerinin kısıtlarını (zamansal, ağız eşlemesi, görüntü ile eşleme, uzam vs) ele alan yazarlar da olmuştur (bkz: Corrius, 2008; Zabaleascoa, 2012; Minutella, 2012). Bu alanda özellikle dil, kültür ve çok dilli görsel-işitsel ürünlerin iç içe geçişini vurgulayan kitaplar da basılmıştır (bkz. Beseghi, 2017). Chaume (2013) ise çok dilli ve çokkültürlü kimliklerin yansıtımının özellikle görsel-işitsel ürün çalışmalarında ve görsel-işitsel çeviride halen kapsamlı bir şekilde araştırılması gerektiğini savunanlar arasındadır.

Dublaj çevirisi söz konusu olduğunda yabancı diyalogları dillendiren sanatçının repliklerinin çevirisinde ağız eşlemesi (dudak eşlemesi) unsuruna, repliğin aynı anda başlayıp bitmesine ve görselde beden diliyle ifade edilen bir unsur varsa bunun replikle eşlenmesine dikkat edilir. Dublaj çevirisi alıcısı için

‘inandırıcı’ olmalıdır; aktörler sanki erek dilde (çeviri yapılan, duydukları dilde) konuşuyormuş gibi bir izlenim yaratılmalı ki bu inandırıcılık unsuru izleyiciler için geçerli olsun.

Altyazı çevirisi söz konusu olduğunda da bu sefer devreye yine süre eşlemesi, repliğin konuşma süresince ekranda görünmesi, belli yer ve karakter kısıtlarına (örneğin bir satırları karakter sayısı, satır sayısı vb.) eşlenmesi gerekir (De Linde ve Key, 1999).

Çok dilli görsel-işitsel yapımlarda bu dillerin ve dil değişkelerinin kullanımı karakterlerin değişik sosyal, kültürel ve kişisel katmanlarını keşfetmemiz için de birer araçtır. Çok dilli bir görsel-işitsel ürünün hangi çeviri türüyle (veya türleriyle) aktarılacağı veya çevirisi sırasında çok dilliliğin çevrilip çevrilmeyeceği söz konusu unsurun görsel-işitsel üründeki işlevsel değerine bağlı olarak değişecektir. Bu ikinci, üçüncü dillerin ne kadar sıklıkla ve ne amaçla kullanıldığına bakılarak karar verilmesi gereken bir süreçtir. Genelde çok yoğun olarak ikinci veya üçüncü bir dil kullanılıyorsa izleyicilerin bunun farkında olması gerektiği savunulabilir. Ancak daha ender olarak dilin kullanıldığı durumlarda anlatıya (kurguya) bir katkısı olup olmadığına da bakılabilir. Tek bir yabancı sözcüğün, cümlelerin, yoksa cümlelerden veya karşılıklı diyalogların kullanılması çeviriye yaklaşımı değiştirecektir.

Görsel-işitsel ürünlerin çok göstergeli doğası gereği çok dilliliğin yapımda nasıl yer alacağı, nasıl bir işlev göreceği ve alıcı tarafından nasıl algılanacağı gibi birçok unsur devreye girecektir. Tek bir çözümün olması ya da bu konuda bir kılavuzun olması ise pek de olası değildir. Ulrych (2000, 410) bu konuda bu çok dilliliğin yansıtılmadığı pek çok durum ve ilke olduğunu ve bunun da tüm ürünün aslında ya etkisizleştirildiğini (yansızlaştırdığını) ya da yerleştirdiğini ileri sürer. Milroy ve Milroy (1999, s.24) ise günümüzde görsel-işitsel ürünlerdeki dillerin ve dil değişkelerinin çeviride dikkate alınmadığı durumlar olduğunu ve özellikle çocuk izleyicilere hitap eden görsel-işitsel ürünlerde özellikle dil değişkeleri kullanımının tercih edildiğini söylerken, Chiaro (2010) kimi zaman da bunun mizahi bir etki yaratmak için kullanıldığını ortaya koyar. Birçok yazar da dil değişkelerinin çevirilerinin zorlukları üzerinde durur (bkz. Armstrong, 2004; Armstrong and Federici, 2006; Giorgio Marrano ve diğerleri, 2009).

Bu değerlendirmeler yapıldıktan sonra ise, çeviride çok dilliliğin ve dil değişkelerinin ‘nasıl yansıtılacağı’ konusuna gelinir. Bu konuda birçok örnek sunulabilir, ikinci veya üçüncü dilin de hedef dilde tek dilde çevirisi, ikinci veya üçüncü dilin geçtiği bağlamlarda altyazılara not düşülmesi veya görsel-işitsel ürünün dublaj çevirisi söz konusuysa ikinci ve üçüncü dillerin altyazıyla verilmesi veya belli bir şekilde ikinci veya üçüncü dilin bir dil değişkesi ile ikame edilmesi (Federici (2009, s. 22) bir dil değişkesinin ikame edilmesinin sosyal ve politik bir takım sonuçlar doğurabileceği durumlar ve izleyicilerin tepkisi olabileceğinden söz eder), yabancı dilin aynen bırakılması ve bunun seslendirme sanatçısı tarafından yeniden dillendirilmesi sayılabilecekler arasındadır. Altyazı çevirisi söz konusu olduğunda izleyicilerin kaynak metni de duyduğu düşünülürse zaten bazılarının bir dil değişimi olduğunu anlayabilecekleri de varsayılabilir.

Sosyal olarak yoğun bilgiler içeren bu çeviri stratejilerinden hangisinin seçileceği konusunda kimi zaman izleyicilerin tercihleri de ön plana çıkacaktır. Ancak, belli durumlarda ise söz konusu görsel-işitsel üründeki ikinci veya üçüncü dil çevirmenin çevireceği dil ile aynıdır (örneğin, yabancı bir görsel-işitsel ürünün içinde bir karakterin Türkçe konuşması ve ürünün Türkçeye çevrilmesi). Bu da aşağıda örnekler ve analiz verildiği bölümde sözü edilecek başka tür sorunlara yol açacaktır.

Kıscası alan yazından alıntılar ve göndermelerle özetlemeye çalıştığımız üzere çok dilliliğin çeviri ile yansıtımı, kullanılacak çeviri türü üzerinde kolayca ve tek bir şekilde karar verilebilecek konular değildir. Bu konularda bilgilenecek ve özgün eserin yaratım amacına en uygun çeviri seçimini yapmaya çalışmak kimi zaman da yaratıcı çözümler üretmek çevirmenin sorumluluğundadır.

4. Yöntem

Çalışmanın örnekler ve analiz kısmında yukarıdaki kuramsal çerçeveyi çizen anlatı içinde birkaç birbirinden amaçsal ve yapısal olarak farklı olan örnekle konuya açıklık getirmeye çalışacağız.

Çalışmadaki örnekler seçkisiz örneklemelemdir. Bu örneklerin seçilmesindeki amaç Türkçeye sözü edilen türeden görsel-işitsel ürünlerin çevirisinde ortaya çıkabilecek sorunları tartışmak ve bunlara getiririlebilecek olan olası çözümlerin de neler olabileceğini (kim zaman ne gibi yanlış anlama veya zorluklara yol açabileceğini) açıklamaktır.

Seçilen örnekler birkaç başlık altında derlenmiştir: a) karakterin artalanı veya kimliğine dair bilgi vermek için çift dilliliğin kullanımı; b) kaynak eser dil 1’de çekilmişken Türkçe’nin dil 2 veya dil 3 olarak kullanıldığı durumlara örnekler; c) mizahi unsur korumak için eklenen dil değişkeleri; d) üründeki bir karakteri tektipleştirme için kullanılan dil değişkeleri ve yöntemler. Aşağıdaki bölümde bu altbaşlıkla örnekler verilmiş, bu örnekler tek tek açıklanmış ve analizleri de yapılmıştır.

5. Örnekler ve analiz

Örnekler ve analiz bölümünde dört farklı türde çok dillilik ve dil değişkesi kullanımından ve çevirilerinden söz edilmektedir. Açıklanan ilk örnekte amaç bu unsurun özgün eserde nasıl anlam katmanları yaratabileceğini ve bunun yansıtımının önemini vurgulamak için verilmiştir. İkinci örnekte ise kaynak eserde ikinci dilin Türkçe olduğu bir örnek seçilerek bu bağlamdaki çeviri zorlukları ve çözümleri ele alınmıştır. Üçüncü örnek grubunda ise birkaç örnekten hareketle çeviride bir dil değişkesinin bir başkası ile ikamesi konusu anlatılmıştır, bunu çeviriye mizahi unsur eklenmesi için kaynakta olmayan bir dil değişkesinin eklenmesi, en son olarak da ‘seçili’ olarak belli karakterlerde dil değişkelerinin ikamesi hakkında tartışılmıştır.

Yukarıdaki kuramsal çerçeve içinde değinildiği gibi kimi zaman bir karakterin artalanını ve kimliğine ve kişiliğine dair bilgi vermek için görsel-işitsel ürünlerde çok dillilik kullanılır. Buna günümüzde birçok örnek varken, özellikle Nijerya sinemasından (Nollywood) örnekler göze çarpmaktadır. Ülkenin resmi dili, melez/karma dil ve İngilizcenin birlikte kullanıldığı görsel-işitsel ürünlerde karakterlerin gerek konuşurken şiveleri, gerekse dil değiştirmeleri hem karakterler hem de o andaki ruh halleri hakkında çok fazla bilgi barındırmaktadır. Aşağıda verilen örnek bu konuya açıklık getirmek için kullanılmıştır.

2017 yılında TV-PG için yapılan The Royal Hibiscus Hotel görsel-işitsel ürünü, Ishaya Bako tarafından yönetilmiş ve yapımcısı Mo Abudu’dur. Görsel-işitsel üründe, Nijeryalı hali vakti yerinde bir ailenin kızı olan Ope (Zainab Balogun) İngiltere’de aşçılık eğitimi görmüş ve İngiliz şivesiyle İngilizceyi ve kendi ana dili olan Yoruba’yı da bilen bir genç kadındır. Kendisinin hayata dair beklentileri ailesinin ondan beklediklerinden oldukça farklıdır. Kendine Londra’da bir hayat kurmuş olan genç kadın, orada iyi bir şef olmak isterken kariyer planları tam da istediği gibi gitmez. Öte yandan, Royal Hibiscus Oteli’nin sahipleri olan ailesi ise kızlarının bir gün anavatanına döneceğini, hatta oteli devralacağını umarlar. Ayrıca, evlenmesini ve bir aile kurmasını da arzu etmektedirler. Ope’nin babası Chief Segun Adeniyi (Jide Kosoko) içten içe kızının aile işini devralmasını isterken, aslında tek büyük arzusu kızının mutlu

olmasıdır. Görsel-işitsel ürün boyunca gayet ağır bir İngilizce şiveyle konuşan ve kimi zaman ana dili olan Yoruba'ya da dönen karakter, kim olduğunu bilen, kökenlerinden kopmamış ve herhangi bir özentisi veya beklentisi olmayan bir kişi olarak resmedilir. Öte yandan Ope'nin annesi Rose Adeniyi (Rachel Oniga) ara ara şiveli bir İngilizce, ara ara Yoruba ve karma/melez bir dili iç içe geçişli olarak kime hitap ettiğine, o andaki ruh haline ve benzerine göre kullanmaktadır. Rose karakteri modern olmaya çalışsa da aslında geleneksel değerleri olan bir karakterdir. Ne şekilde olursa olursa kızının evine dönmesini ister ve bunu yapmak için de ne yola başvurması gerekirse başvurmak konusunda kararlıdır. Ne kızı ne de kocası kadar eğitilmiş veya olgun olduğu konuşmasından ve tavrından belli olan, davranışlarından da kızı için en iyisini kendi bildiğinden emin olduğu anlaşılabilir karakter görsel-işitsel üründe dillerarası geçişleri ile oldukça ilginç bir şekilde resmedilir.

Bu konuya görsel-işitsel üründen bir sahneden somut bir örnek vermek yerinde olacaktır. Görsel-işitsel ürünün aktarılacak sahnesinde Ope sonunda Nijerya'ya dönmeyi kabul etmiştir. Ancak, kendisini telefonla arayan anne ve babası bunun farkında değildirler. Bir yandan heyecanla kızını manipüle etmeye çalışan anne, bir yandan kızının ne istediğini anlamaya çalışan baba ve Ope arasındaki telefon görüşmesi aşağıda aktarılmıştır:

(Opeluwa'nın- Ope) telefonu çalar- Kendisi Londra'da arkadaşlarıyla bir restoranın mutfağındadır. Arayan ebeveynleridir. Rose ve Segun Nijeryadaki evlerinde yatak odasındadırlar)

ROSE: (İngilizce) Is she answering

SEGUN: (İngilizce) No, no, no. It's only ringing.

ROSE: (Yoruba) What kind of mess is this?

OPE: (İngilizce) Hello daddy.

SEGUN: (Yoruba) Ah my darling Opeoluwa. (İngilizce) My dear.

ROSE: (İngilizce) Let me talk to her.

OPE: (İngilizce) Dad, I can't hear you very well.

ROSE: (İngilizce) Chief please, let me talk to her now!

OPE: (İngilizce) Is everything okay?

SEGUN: (İngilizce) We are fine.

ROSE: (İngilizce) I've been calling and calling. You are not replying to my calls. Why? Why you doing this Opeoluwa? Why—

SEGUN: (İngilizce) Hey, woman. Let me talk to my only daughter in peace now. And...

ROSE: (İngilizce) Tell her to come and go get married now.

OPE: (İngilizce) Dad? Daddy?

ROSE: (İngilizce) I've been patient enough. At her age (Yoruba) A lady her age should be married.

SEGUN: Ope?

ROSE: (İngilizce) Tell her you are dying. If she knows that you are dying or hear that you're dying, she will jump into the plane and come immediately today, today. Tell her you are dying.

SEGUN: (İngilizce) Who is dying?

ROSE: (İngilizce) You now.

SEGUN (Yoruba) God Forbid! (İngilizce) I won't die. (Yoruba) I reject death.

OPE: (İngilizce) Hello.

ROSE: (İngilizce) Let me tell her!

OPE: (İngilizce) Hello.

SEGUN: Ope, please, you know what? I wanted..

(Rose telefonu Segun'un elinden kapar)

ROSE: (Yoruba) What exactly is your problem? This man!

OPE: (İngilizce) Hello.

ROSE: (İngilizce) Opeoluwa, why is it now you are refusing to pick my calls? You will refuse to reply me.

OPE: (İngilizce) Mommy, (Yoruba) Good evening Ma. (İngilizce) Yes, I was just about to call you back.

ROSE: (İngilizce) Ah! This is not fair.

OPE: (İngilizce) What?

ROSE: (İngilizce) Listen Ope, Opeoluwa listen. (Yoruba) Listen to me.

Ope: (İngilizce) Listen, listen, just listen. I'm going to come home but just for a little bit.

ROSE: (Yoruba) Segun! Segun!

SEGUN: (İngilizce) I am here! What?

OPE: (İngilizce) Mom? Mommy?

ROSE: (İngilizce) Our daughter is coming home! Our daughter is coming home! Eh, don't worry my dear. Opeoluwa see, your father is going to send you ticket tomorrow. (Karma Dil) Your ticket tomorrow immediately. Right away don't worry. (İngilizce) Of my darling, you've really made your mother happy.

OPE: (İngilizce) Okay, okay.

ROSE: (Yoruba) What? (İngilizce) What are you looking for?

Yukarıda örneklenen sahnede üç dil (dil 1- İngilizce, dil 2- Yoruba, dil 3- Karma dil) kimi zaman tüm bir repliği aktarmakta kullanılırken, kimi zaman karakterler konuşma arasında diller arası geçişler de yapmaktadırlar. Ayrıca, sahnedeki tüm karakterlerin ne İngilizce şiveleri ne de İngilizceyi doğru kullanım düzeyleri aynı değildir.

Bu konuları tek tek ele alacak olursak, ilk konumuz diller arasındaki geçişlerin olduğu yerlerde yazım veya yaratım amacını saptamak olabilir. Zira bu çevirmenin çevirisini nasıl şekillendireceği konusunda bize ipucu verebilir.

Rose sahnede en sık diller arası geçiş yapan karakterdir. Rose ana dili olan Yoruba'yı bir şeyi vurgulamak istediğinde (ROSE: (İngilizce) Listen Ope, Opeoluwa listen. (Yoruba) Listen to me.- ROSE: (İngilizce) Dinle Ope, Opeoluwa dinle. (Yoruba) Beni dinle), sinirlendiğinde ((Yoruba) What exactly is your problem? This man!- (Yoruba) Sorunun ne senin? Bu adam da...); geleneklere gönderme yaptığında ve geleneksel tarafı ön plana çıktığında ((İngilizce) I've been patient enough. At her age (Yoruba) A lady her age should be married.- (İngilizce) Yeterince sbarettim. Onun yaşında (Yoruba) Onun yaşında bir hanımın evlenmiş olması gerekir) kullanmaktadır. Karma dili heyecanlandığında (söz konusu sahnede kızının dönüşüne heyecanlanmaktadır) (. (Karma Dil) Your ticket tomorrow immediately. Right away don't worry.- (Karma Dil) Biletin hemen yarın, hemen. Hemen, sen merak etme) kullanmaktadır.

Ope karakteri annesine ve babını selamladığı repliklerin dışında ((Yoruba) Good evening Ma.- , (Yoruba) İyi akşamlar anneciğim) hep İngilizce kullanmıştır.

Segun karakteri kültürel ve dini konulara değindiğinde ana dilini kullanmaktadır, ((Yoruba) God Forbid! (İngilizce) I won't die. (Yoruba) I reject death.- (Yoruba) Tanrı korusun! (İngilizce) Olmeyeceğim.

(Yoruba) Ölümü kabul etmiyorum). Ayrıca, uygulandığı anlarda da ana dilini kullanmaktadır (Yoruba) Ah my darling Opeoluwa. (İngilizce) My dear.- (Yoruba) Ah sevgili Opeoluwa. (İngilizce) Canım kızım).

Sahne boyunca bir tek Rose karakteri İngilizce hatası yapmaktadır (Opeoluwa see, your father is going to send you ticket tomorrow- replikte belgisiz belirtme edatı ‘a’ eksiktir); (Opeoluwa, why is it now you are refusing to pick my calls? You will refuse to reply me.- ‘pick’ sözcüğü yerine İngilizcede ‘take’ kullanılması gerekir, İngilizcedeki ‘cevap vermek’ anlamındaki ‘reply’ fiili de telefona cevap vermek bağlamında ‘reply to’ olarak kullanılır)

Örneklerden de anlaşılacağı üzere görsel-işitsel üründe çok dillilik belli amaçlarla belli duyguları ve karakter özelliklerini iletmek üzere kullanılmıştır. Bu da ürünün çevirisinde çevirmenin incelenmesi ve aktarırken alternatifler düşünmesi bir konudur. Altyazı çevirisi söz konusu olduğunda karakterlerin hangi dili konuştukları parantez içinde replik öncesinde verilebilir. Bu ek bir yer kısıtına neden olarsa da çevirmenin bunu yapması imkânsız değildir. Bu şekilde diller arası geçişler ve karakterler hakkında izleyicilerin de bir fikri olacaktır.

Ancak, dublaj çevirisi söz konusu olduğunda bu mümkün değildir. Bu bağlamda da çevirmenin yaratıcı çözümler getirmesi beklenecektir.

İkinci bir konu olarak da kaynak eserin yapımında Türkçe’nin ikinci bir dil olarak kullanıldığı durumlardan söz etmek isteriz. Buna en çarpıcı örneklerden biri 2014 yılında Gary Shore tarafından yönetilen ve Joseph M. Caracciolo Jr. ve diğerlerinin yapımcısı olduğu ve Universal Pictures, Legendary Entertainment, Michael De Luca Productions, Dentsu ve Fuji Television Network ortak yapımı olan Drakula Untold görsel-işitsel üründür. Görsel-işitsel ürün bir kurgusal üründür ve bazı tarihi gerçekleri içinde barındırır da, aslında çoğu masalsi bir anlatıdır.

Görsel-işitsel üründe Genç Prens Vlad Tepes’in krallığı Osmanlı tarafından tehdit altındadır. Prens ise ailesini ve krallığındaki insanları koruyacak gücü elde etmek için adeta bir canavara dönüşmek zorunda kalır. Kaynak görsel-işitsel üründe Osmanlıları temsil eden karakterler kimi zaman kendi aralarında kimi zaman da Osmanlı İmparatorluğunda büyüyen prens kendi dillerinde (görsel-işitsel üründe Osmanlıca değil günümüz Türkçesi kullanılmıştır) konuşmaktadırlar. Ancak, bir görsel-işitsel üründeki ikinci dil Türkçe olunca bunun çevirisinde özellikle de dublaj çevirisinde bu çok dilliliğin ve diller arası geçişin nasıl aktarılacağı çevirmen için bir sorun haline gelir. Aslen İngilizce çekilmiş olan görsel-işitsel üründen birkaç sahneden örneklerle konuyu açıklamak isteriz.

Sahne 1:Kaynak görsel-işitsel ürün

OSMANLI 1: (Drakula’nın şatosundaki bir kadının yüzünü tutarak) (Türkçe) Pek narinler. Ama işimizi görür

ROMEN 1: Don’t please

PRENS VLAD: (Osmanlı 1’i yakalayıp duvara yaslar) (Türkçe) Sen benim kim olduğumu biliyor musun?

OSMANLI 1: (Türkçe) Eskiden kim olduğumu yani

OSMANLI 2: (Türkçe) Ordun yok Prens. Emirlerimizi yerine getir ya da sonuçlarına katlan.

OSMANLI 3: (Türkçe) Çekilin!

Sahne 2: Kaynak Görsel-işitsel ürün

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

FATİH SULTAN MEHMET: (İngilizce) You may retain your throne. But General İsmail will remain to see that my orders are fulfilled.

PRENS VLAD: (Türkçe) Lütfen! Bunun bana yapma!

FATİH SULTAN MEHMET: (İngilizce) What is one son? If you are virile, you will make plenty more.

Yukarıda verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi özellikle Prens Vlad karakteri yalvardığında (duygulandığında) ve doğrudan hitap etmek istediğinde Türkçe konuşmaktadır, ((Türkçe) Lütfen! Bunun bana yapma!). Aynı şekilde sinirlendiğinde ve doğrudan hitap etmek istediğinde de Osmanlılarla konuşurken Türkçeye başvurmaktadır ((Türkçe) Sen benim kim olduğumu biliyor musun?). İlginç bir şekilde Fatih Sultan Mehmet'i oynayan karakter ise sürekli İngilizce konuşmaktadır. Şimdi de aynı kesitin Türkçeye altyazı ve dublaj çevirisine bakmak gerekecektir:

Sahne 1: Dublaj çevirisi

OSMANLI 1: (Drakula'nın şatosundaki bir kadının yüzünü tutarak) (Türkçe) Pek narinler. Ama işimizi görür

ROMEN 1: (Türkçe) Yapmayın, lüten!

PRENS VLAD: (Osmanlı 1'i yakalayıp duvara yaslar) (Türkçe) Bana bak, sen benim kim olduğumu biliyor musun?

OSMANLI 1: (Türkçe) Eskiden kim olduğunu yani

OSMANLI 2: (Türkçe) Ordun yok Prens. Emirlerimizi yerine getir ya da sonuçlarına katlan.

OSMANLI 3: (Türkçe) Çekilin!

Sahne 2: Dublaj Çevirisi

FATİH SULTAN MEHMET: (Türkçe) Tahtında kalabilirsin. Ama General İsmail emirlerimin yerine getirildiğinden emin olacak..

PRENS VLAD: (Türkçe) Lütfen Mehmet! Bunun bana yapma!

FATİH SULTAN MEHMET: (Yürkçe) Bir oğul ne ki? Eğer erkeksen daha çok çocuğun olur.

Sahne 1: Altyazı çevirisi

OSMANLI 1: (Drakula'nın şatosundaki bir kadının yüzünü tutarak) (Türkçe) Pek narinler. Ama işimizi görür

ROMEN 1: (İngilizce kaynak metin arkadan duyulur- Türkçe) Lüten yapma!

PRENS VLAD: (Osmanlı 1'i yakalayıp duvara yaslar) (Türkçe ses Türkçe altyazı) Sen benim kim olduğumu biliyor musun?

OSMANLI 1: (Türkçe ses Türkçe altyazı) Eskiden kim olduğunu yani

OSMANLI 2: (Türkçe ses Türkçe altyazı) Ordun yok Prens. Emirlerimizi yerine getir ya da sonuçlarına katlan.

OSMANLI 3: (Türkçe ses Türkçe altyazı) Çekilin!

Sahne 2: Altyazı Çevirisi

FATİH SULTAN MEHMET: (İngilizce ses ses Türkçe altyazı) Tahtta kalabilirsin. Lakin İsmail Paşa emirlerimin yerine getirildiğini görecek.

PRENS VLAD: (Türkçe ses Türkçe altyazı) Lütfen! Bunun bana yapma!

FATİH SULTAN MEHMET: (İngilizce ses ses Türkçe altyazı) Ne olur bir oğlun giderse? Erkeksen daha çok yaparsın.

Dublaj çevirisi ve altyazı çevirisi sürümleri arasındaki farklılıklar iki çeviri türünün kendine özgü özellikleri ve kısıtlarından kaynaklandığı ve odaklandığımız konu bu olmadığı için bu konuda bir yorum getirilmeyecektir.

Altyazı çevirisinin izleyicileri kaynak sesi de duyabildikleri için Türkçe altyazı ile izlerken çok dilliliği ve dillerarası geçişi de fark edeceklerdir. Hiçbir karakterin ana dili Türkçe olmamasına rağmen Türkçeleri anlaşılacaktır.

Ancak dublaj sürümünde bu çok dillilikle yaratılan ve yaratma amaçlarından biri olarak sayılabilecek bir unsur göz ardı edilmiş (veya edilmek mecburiyetinde kalmıştır). Birincisi, tüm Türkçe konuşan karakterler çağdaş bir Türkçe konuşmaktadırlar. Ülkemizde yayımlanan Osmanlı dönemini yansıtan yapıtlardaki o ‘yapay ama geçmişe çağrıştıran, araya eski sözcüklerin serpiştirildiği’ söylemden iz yoktur. İkinci olarak aslında Prens Vlad’ın başkaldırısının bir nedeni de babası tarafından Osmanlıya çok genç yaşta teslim edilmesi ve bu süreci kendi çocuğu ve halkının yaşamasını istememesidir. Osmanlı sarayında yetiştirilen prens buna şiddetle karşı çıktığı için her şey başlar. Prens Vlad’ın Osmanlı ile bu geçmişi çok dillilikle ustaca aktarılmış, bir dilden diğerine geçişi de bu geçmişini kaynak eserde ortaya sermiştir. Ancak, Türkçe dublaj çevirisinde bu ayırım gözetilemediği için bu yaratım amacı tamamen metinden silinmiştir. Burada her ne kadar dublaj çevirmeninin ne yapabileceği konusunda bir öneri getiremesek de bu unsurun kaybını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çok dillilik konusunda verilebilecek bir üçüncü örnekler silsilesi ise, yukarıdaki kuramsal çerçevede açıklandığı üzere geniş tanımı üzerinden, dil değişkelerinin kullanımındadır.

Buna en sık örnekler çocuklar için üretilen görsel-işitsel ürünlerinde ve animasyonlarda görülmektedir. Bir dil değişkesi veya bir şive bir diğeri ile ikame edilir. Dolayısıyla, ilk örneğimiz, 2012 yılında, Genndy Tartakovsky tarafından yönetilen, prodüksiyonu Columbia Pictures tarafından yapılan *Hotel Transilvania*’dır

Kısaca özetlemek gerekirse, animasyonda 1895 yılında Drakula Transilvanya’da bir otel kurar ve sevgili kızı Mavis’i bu ortamda güvenli bir şekilde yetiştirebileceğini düşünür. Kızı için hazırladığı özel bir doğum gününde ise Jonathan adlı bir erkek çocuğu yanlışlıkla oteli keşfeder ve bunun ardından birçok sorun yaşanır. Sözüne edeceğimiz sahne ise konunun ana bağlamından kopuk olan bir sahnedir. Otelin aşçısı Jonathan’ı yakalamıştır ve onun bir insan olduğunu anladığından Jonathan’ı kızartmak üzeredir. Bu sırada Drakula duruma el koyup araya girer ve çocuğu kurtarmaya yeltenir. Kaynak animasyonda şef karakterinin İtalyan ve Fransızların İngilizcesine benzer bir şivesi vardır. Bu şive Türkçe dublaj sürümde Karadeniz şivesi ve söylemi ile ikame edilmiştir. Altyazı sürümünde ise bu dil değişkesini yansıtmamanın bir yolu bulunamamıştır.

Kaynak görsel-işitsel ürün:

JONATHAN: (aşçı tarafından açık ateşte çevrilerek kızartılmaktadır) Before you kill me can I please talk to my backpack one more time. I don’t want to leave anything unresolved.

(Drakula mutfağa girer)

AŞÇI: Bon giorno Senyor Drakula.

DRAKULA: Be quite, Quasimodo.

AŞÇI: (Fransızca, İtalyanca karışımı bir şiveyle) Now you are helping him. What is it with you and this human

DRAKULA: He is not human he is a Stein!

JONATHAN: That's right little man! I am a Stein.

AŞÇI: (Fransızca, İtalyanca karışımı bir şiveyle). If he is a monster, let him scare Esmeralda.

DRAKULA: The mouse? Without a doubt.

JONATHAN: Okay. Here we go. (Jonathan fareyi korkutamadığı gibi kendisi fareden korkar)

AŞÇI: (Fransızca, İtalyanca karışımı bir şiveyle). A human! A human!

Türkçe Dublaj Çevirisi:

JONATHAN: (aşçı tarafından açık ateşte çevrilerek kızartılmaktadır) Beni öldürmeden önce sırt çantamla son defa konuşsam, olmaz mı? Yani içimde kalmasın dedim.

(Drakula mutfağa girer)

AŞÇI: (Ağır bir Karadeniz şivesiyle) Uy, Drakula Beycuğum

DRAKULA: Kapa çeneni kambur.

AŞÇI: (Ağır bir Karadeniz şivesiyle) Ne ona yardım ediyorsun da? Sölye bakayum bu insanla aranda ne var senun?

DRAKULA: O insan değil, Stein soyundan!

JONATHAN: Amca doğru söylüyor. Ben bir Stein'im.

AŞÇI: (Ağır bir Karadeniz şivesiyle).Madem canavarsun, korkut bayum a onu. Gel buraya Esmeralda.

DRAKULA: Fareyi mi? Çantada keklik.

JONATHAN: Tamam. Haydi bakalım! (Jonathan fareyi korkutamadığı gibi kendisi fareden korkar)

AŞÇI: (Ağır bir Karadeniz şivesiyle). A bu insan! A bu insan!

Söz konusu olan tür fantastik bir çocuk animasyonu olduğundan aşçının şivesinin Karadeniz şivesi ile ikame edilmesi özünde erek ürüne bir lezzet, hatta mizahi unsur katmaktadır. Karadeniz şivesi ile konuşturulan karakter ayrıca Karadenizde sıkça kullanılan 'da' 'uy' gibi nidaların eklenmesiyle gayet alıcı odaklı bir ürün haline gelmiştir.

Benzer bir başka örnek de 2002 yılında yapılmış olan Fransızca çocuklara hitap eden bir görsel-işitsel ürünü olan, Alain Chabat tarafından yönetilen, Canal+, Centre national du cinéma et de l'image animée (CNC), Chez Wam, KC Medien, Katharina, La Petite Reine, Renn Productions ve TF1 Production ortak prodüksiyonu olan özgün dilindeki adı Astérix & Obélix: Mission Cléopâtre olan (Türkçeye de Asteriks ve Oburiks: Görevimiz Kleopatra olarak çevrilen) görsel-işitsel üründe görülebilir.

Ancak, bu örnekte kaynak metinde olmayan bir dil değişkesi bir karaktere mizahi unsuru arttırmak ve belli bir tiplmeyi vurgulamak için eklenmiştir. Türkçe dublajlı sürümünde 'Temelyus' adı verilen karakter bir Karadenizli müteahhit tiplmesi üzerinden kurulmuştur. Aşağıda, Kraliçe Kleopatra ile konuşmasındaki birkaç repliği örnek olarak verilmiştir.

TEMELYUS: (iki güvenlik görevlisi tarafından koltuklarının altından tutularak taşıyıp Kraliçenin huzuruna getiriliyor) Ne tuhaf bir zenum? İnsan bastığını hiç hissetmiyi.

KRALİÇE: Mısır dünyadaki en güçlü imparatorluktur değil mi?

TEMELYUS: Evet, kesinlikle öyle madam. Dünyada daha güçlüsünü görmedim. Tabii hepsini bilmiyorum ama, bence en büyük Mısır başka büyük yok

...

KRALİÇE:... Ve Temelyus mimarı sen olacaksın.

TEMELYUS: Ben mi olacam mimaru? Nası yani? Tamamını ben mi yaupcam bütütün ...

....

TEMELYUS: Acil gereken, hemen bitirmem gereken bir iş var. Mesela Pimpirikis'in inşaatı var onun da döşemelerinin sorunları-

....

KRALIÇE: Haydi Temelyus! Git yap şu sarayı! Tam üç ayın var.

TEMELYUS: Uç ay mı? Uç ay beş gün olmaz mı? Çünkü uç aya projeler biter belki ama daha temelleri atacağım, en az uç ay gerek...

Çok dillilik ve dil değişimleri bağlamında bir başka açımda da günümüzde birçok dizi ve görsel-işitsel üründe kaynak eserin dilini şiveli veya belirgin bir tarzda kullanan karakterin kurgulanmasıyla çok dilliliğin ortaya konmasıdır. Örneğin, 2020 yapımı, yaratıcısı Darren Star olan, ve Darren Star Productions, Jax Media, MTV Entertainment Studios, MTV Studios ortak yapımı olan Emily in Paris Netflix dizisinde ana karakterimiz bir Amerikalıdır ve iş nedeniyle Fransa'ya taşınmıştır.

Görsel-işitsel üründeki karakterler İngilizce, Fransızca konuştukları gibi her ikisini de şiveli olarak veya ölçümsüz olarak kullandıkları durumlar mevcuttur. Bu dizinin tek bir dilde dublaj çevirisi veya altyazı çevirisinde bu diller arası ayırımın yapılmaması diziyi bilmeyenler için kimin kim olduğunu (tabiyetini) bilmesini ve yabancı dil bilgisi seviyesini bilmesini zorlaştıracaktır. Klasik bir Amerikan-Fransız (Avrupa) kültür çatışmasının da tema olarak işlendiği dizide aslında bu çok önemli bir unsurdur.

Ancak, anlatılacak dil değişkesi açılımına bu dizi değil başka bir görsel-işitsel ürünün üzerinden örnek vermek isteriz. 2006 yılında daha önce Peter Seller's 'ın yarattığı ensanevi Dedektif Clouseau karakteri üzerine kurulu olan The Pink Panther görsel-işitsel ürünü, Shawn Levy yönetmiş ve Metro-Goldwyn Mayer Studios prodüksiyonunu üstlenmiştir. Görsel-işitsel ürünün en eski sürümlerinden beri ana karakter olan dedektifin garip şivesi, davranışları, inanılmaz şansı hep sabit olarak bütün görsel-işitsel ürünlerde devam ettirilmiştir. Bu görsel-işitsel üründe Clouseau karakterini canlandıran ise Amerikalı aktör Steve Martin olmuştur.

Görsel-işitsel üründe Fransız karakterler Fransızca bir şiveyle İngilizce konuşarak, diğer milletlerden belli karakterler kendi ana dillerine özgü bir İngilizce kullanılarak, kimi karakter de ölçünlü Amerikan İngilizcesi kullanılarak konuşur. Kimin nereli olduğu kaynak eserde konuşmasından hemen anlaşılır. Örneğin, kaynak eserde Clouseau'nun yanı sıra Fransız olan yardımcısı Ponton, amiri Dreyfus ve sekreter Nicole hepsi Fransız olduklarını belli edecek bir şiveyle İngilizce konuşurlar.

Ancak, görsel-işitsel ürünün Türkçe dublaj çevirisi sürümünde bazı değişikliklere gidilmiş ve bir tek Clouseau karakteri 'yabancı olduğu anlaşılan ama tam olarak ne olduğu belli olmayan' bir şiveyle karakteri seslendirilmiştir. Diğer karakterler ise ölçünlü Türkçe ile seslendirilmişlerdir.

Oysa, kaynak görsel-işitsel ürünün bir sahnesinde bir karaktere de mecburen şive atanmıştır- zira aşağıdaki örnekten de anlaşılacağı üzere mizah unsuru iki farklı ve ağır şiveyle İngilizce konuşan kişinin iletişim sorunu ve yargıları üzerine kuruludur.

Kaynak eser:

CLOUSEAU: (Ağır bir Fransız şivesiyle İngilizce konuşarak) You there, halt! You are Yuri the trainer who trains.

YURİ: (Rus şivesiyle) Yeah, that's right.

CLOUSEAU: (Ağır bir Fransız şivesiyle İngilizce konuşarak) I'm looking for a dead body. Perhaps you can tell me where it is?

YURİ: (Rus şivesiyle) Yeah. I heard it was in the locker room. You go down the hall and make a right, and to left-

(Clouseau gülmek için kendini zor tutmaktadır)

YURİ: (Rus şivesiyle) You are finding something amusing here?

CLOUSEAU: (Ağır bir Fransız şivesiyle İngilizce konuşarak) I'll be honest with you. I find your accent quite funny. Where are you from?

YURİ: (Rus şivesiyle) From Russia. Huang recruited me from the Russian military team.

CLOUSEAU: (Ağır bir Fransız şivesiyle İngilizce konuşarak) do ti be to... you need to work on your accent.

YURİ: (Rus şivesiyle) What?

CLOUSEAU: (Ağır bir Fransız şivesiyle İngilizce konuşarak) What?

YURİ: (Rus şivesiyle) What?

CLOUSEAU: (Ağır bir Fransız şivesiyle İngilizce konuşarak) What?

YURİ: (Rus şivesiyle) What?

CLOUSEAU: (Ağır bir Fransız şivesiyle İngilizce konuşarak) What?

Dublaj çevirisi:

CLOUSEAU: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Sen dur bakaym! Sen antrenörlük yapan antrenör Yuri'sin.

YURİ: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Evet. Bu doğru.

CLOUSEAU: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Ölü bir ceset arıyorum. Belki bana nerede olduğunu söyleyebilirsin?

YURİ: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Evet. Soyunma odasıdır. Önce sağ, sonra sol-

(Clouseau gülmek için kendini zor tutmaktadır)

YURİ: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Acaba komik bir şey mi gördünüz canım?

CLOUSEAU: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Size karşı dürüst olacağım. Aksanınızı bayağı komik buluyorum. Siz nerelisiniz?

YURİ: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Ben Rusya'dan geldim Huang beni Rus askeri takımından transfer etti.

CLOUSEAU: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) do ti be to... Bence aksanınız üzerinde çalışmalısınız.

YURİ: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Niye?

CLOUSEAU: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Niye?

YURİ: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Niye?

CLOUSEAU: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Niye?

YURİ: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Niye?

CLOUSEAU: (Belirgin bir yabancı şiveyle Türkçe konuşarak) Niye?

Verilen örnekten de anlaşılacağı üzere yabancı şiveyle Türkçe konuşurma yöntemi ancak ana karakter için ve bir sahnede kültürel bir iletişimsizliği anlatmak için ikinci bir şive gerektiği için kullanılmış, kaynak eserdeki diğer kullanımlar tamamen dublaj çevirisinde silinmiştir.

6. Tartışma ve sonuç

Verilen örneklerden ve incelemelerden de anlaşılacağı üzere çok dillilik günümüzde görsel-işitsel ürünlerin yoğun bir unsuru haline gelirken, bu amaçsal unsuru her zaman tam anlamıyla yansıtmak tatmin edici örnekler Türkçede henüz görülmemektedir.

Bunun bir nedeni belli Türkçe yayını destekleyen yasalar ve yönetmelikler olduğu gibi, kimi zaten sektörel (dublaj ve altyazı sektörü) alışkanlıklarından ve geleneklerinden, kimi zaman özellikle de dil değişikliklerini ikame etmenin yaratabileceği politik ve sosyal tepkilerden çekincelerden, kimi zaman da yayımcının çeviri politikası gibi birçok nedenden kaynaklanabilmektedir.

Ancak, tüm bunlara rağmen görsel-işitsel ürünlerde çok dillilik unsuru giderek artmakta ve günümüz çevirmenlerinin ve sektörlerin bunu çeviride de yansıtmak için belli politika, yaklaşım ve yaratıcı çözümler üretmelerinin zamanı yaklaşmaktadır.

Bu gerçeklik hakkında farkındalık uyandırmak ve somut örneklerle konuyu açıklamak için kaleme alınan makale boyunca vurgulandığı gibi çeviri birçok olasılığın ve açılımın var olduğu, her gün farklı teknolojilerle desteklenen bir edimdir.

Günümüzde görsel-işitsel ürünlerin bu kadar önemli bir parçası haline gelen çok dillilik unsurunun yansıtımı gerek ülkemizde gerekse dünyadaki görsel-işitsel çeviri sektörlerinde üzerinde ivedilikle üzerinde durulması ve araştırılması gereken bir konudur.

Kaynakça

- Abend-David D. (2014). Introduction: is interlingual 'translation proper' or old hat. D. Abend -David D. (ed) içinde, *Media and Translation: An Interdisciplinary Approach* (ss. 25-51). UK: Bloomsbury. <https://doi.org/10.5040/9781501300196>
- Armstrong, N., Federici, F. M. (eds). (2006). *Translating Voices, Translating Regions*. Italy: Aracne
- Armstrong, N. (2004), Voicing The Simpsons from English into French: A story of a variable success, *Jostrans*, 2 (2), 97-109.
- Baldo, M. (2009). Dubbing multilingual görsel-işitsel ürünü. La terra del ritorno and the Italian-Canadian immigrant experience. *inTRAlinea*. https://www.researchgate.net/publication/324521788_Dubbing_multilingual_görsel-işitsel_ürünü_La_terra_del_ritorno_and_the_Italian-Canadian_immigrant_experience
- Beseghi, M. (2017). *A Sociolinguistic and Intercultural Study of Diasporic Films*. Oxford: Peter Lang.
- Bleichenbacher, L. (2008). Multilingualism in the Movies. Hollywood Characters and Their Language Choices. Francke Verlag.
- Casey, B., Casey, N., Calvert, B., French, L. ve Lewis, J. (2002). *Television Studies*. London: Routledge.
- Chaume, F. (2013). The turn of audiovisual translation: New audiences and new technologies. *Translation Spaces*, 2, 2013. 2. 10.1075/ts.2.06cha.
- Chiaro, D. (2010), Found in Translation: Crosstalk as a form of humour, C. Valero (ed.) içinde, *Dimensions of Humor. Explorations in Linguistics, Literature, Cultural Studies and Translation* (ss. 33-53). Valencia :University of Valencia Press.
- Corrius, M. (2008). Translating multilingual audiovisual texts: Priorities, restrictions, theoretical implications. (Unpublished PhD dissertation). Barcelona : Universitat Autònoma de Barcelona.
- de Higes-Andino, I., Prats-Rodríguez, A. M., Martínez-Sierra, J. J., & Chaume, F.(2013). Subtitling language diversity in Spanish immigration görsel-işitsel ürünü. *Meta*, 58(1), 134-145.

- De Linde, Z, Neil, K. (1999). *The Semiotics of Subtitling*. St. Jerome Publishing.
- Delabastita, D. (2009). Fictional representations. M. Baker & G. Saldanha (eds.) içinde, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (2nd ed., ss. 109–112). London : Routledge.
- Díaz Cintas, J. (2011). Dealing with multilingualfilms. W. Pöcki, I. Ohnheiser, & P. Sandrini (eds.) içinde, *Translation Sprachvariation Mehrsprachigkeit*,(ss. 215–233). London :Peter Lang.
- Federici, F. (2009). Introduction: New questions for an old debate. F. Federici (ed.) içinde, *Translating Regionalised Voices in Audiovisuals* (ss. 15–23). Italy:Aracne Editrice.
- Giorgio Marrano, M., Nadni G. ve Rundle, C. (2009). The Translation of Dialects in Multimedia, *Intralinea Special Issue*: <http://www.intralinea.org/specials/medialectrans>
- Hatim, B., Mason, I. (2000) Politeness in Screen Translation. Venuti, L (ed.) içinde, *The Translation Studies Reader* (1st edition, ss. 430-445) London:Routledge.
- Hayes, L. (2021). Netflix Disrupting Dubbing: English Dubs and British Accents. *Journal of Audiovisual Translation*, 4(1), 1–26, <https://doi.org/10.47476/jat.v4i1.2021.148>
- Heiss, C. (2004). Dubbing Multilingual Görsel-işitsel ürünü: A New Challenge? *Meta*, 49(1), 208–220. <https://doi.org/10.7202/009035ar>
- Jackel, A. (2001): Shooting in English? Myth or Necessity? Y. Gambier, H. Gottlieb (eds) içinde, {Multi}Media Translation: Concepts, Practices, and Research (ss. 73-89). Amsterdam: John Benjamins.
- Kıran, A. (2020). Speaking the enemy's language: representation of multilingualism and translation in Crimean. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 28(1), 110-125.
- Martínez-Sierra, J. J., Martí-Ferriol, J. L., de Higes-Andino, I., Prats-Rodríguez, A., &Chaume, F. (2010). Linguistic diversity in Spanish immigration films: A translational approach. V. Berger & M. Komori (Eds.) içinde, *Polyglot Cinema: Migration and Transcultural Narration in France, Italy, Portugal and Spain* (ss. 15–32). Spain: LIT.
- Meylaerts, Reine. (2006). Heterolingualism in/and translation: How legitimate are the Other and his/her language? An introduction. *Target*, 18(1), 1-15.
- Meylaerts, R. (2017 December). Understanding multilingual görsel-işitsel ürünü in/and translation from a complexity theory approach. (Yayımlanmamış sunum) The Tragörsel-işitsel ürün Conference: Multilingual Görsel-işitsel ürün & Audiovisual Translation, 2017/11/30 - 2017/12/01, Barcelona
- Milroy, L. ve Muysken P. (eds).(1995). *One Speakers, Two Languages*. Cambridge:Cambridge University Press.
- Milroy, J. ve Milroy, L. (1999). *Authority in Language: Investigating Standard English*. London: Routledge..
- Minutella, V. (2012). You fancying your gora coach is okay with me: Translating multilingual görsel-işitsel ürünü for an Italian audience. A. Remael, P. Orero, & M. Carroll (eds.) içinde, *Audiovisual Translation and Media Accessibility at the Crossroads* (ss. 313–334). Amsterdam: Rodopi.
- Naficy, H. (2001). *An Accented Cinema. Exilic and Diasporic Filmmaking*. Princeton: Princeton University Press.
- O'Sullivan, C. (2011). *Translating Popular Film*. Basingtoke: Palgrave Macmillan.
- Pivato, J. (1994). *Echo: Essays on Other Literatures*. Montreal:Guernica.
- Rittmayer, A. M. (2009) Translation and Film: Slang, Dialects, Accents and Multiple Languages, *Comparative Humanities Review*: 3(1), 2-11.
- Şerban, A. (2012). Translation as alchemy: The aesthetics of multilingualism in films. *MonTI*, 4, 39–63.
- Taylor, C. (2006). The Translation of regional variety in the films of Ken Loach,. N. Armstrong and F. M. Federici (eds) içinde, *Translating Voices, Translating Regions* (ss. 37-52). Spain:Aracne

- Ulrych, M. (2000). Locating universal features of translation behaviour through multimedia translation studies. Bollettieri Bosinelli, R. M. et al. (eds.) içinde, *La Traduzione Multimediale: Quale Traduzione Per Quale Testo?* (ss. 407–427). Italy :CLUEB.
- UNESCO Institute for Statistics. (2012). *Information Bulletin no. 8. Montreal:UNESCO Institute for Statistics*. <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/report-on-the-activities-of-the-institute-in-2012-en.pdf>
- Wahl, Chris (2005) *Discovering a Genre: The Polyglot Film. Cinemascope I*. <http://www.cinemascope.it>.
- Wilson, C. C., Gutierrez, F. ve Chao, L. (2003). *Racism, Sexism, and the Media: The Rise of Class Communication in Multicultural America*. USA:Sage Publications.
- Zabalbeascoa, P. (2012). Translating Heterolingual Audiovisual Humor: Beyond The Blinkers of Traditional Thinking. J. Muñoz-Basols, C. Fouto, L. Soler González, & T. Fisher (eds.) içinde , *The Limits of Literary Translation: Expanding Frontier In Iberian Langua* (ss.317-338). Spain: Reichenberger